

Самур

№ 5 (379) 2025-йисан 31-июль

Онлайн

1992-йисан январдилаь акъатзава
www.samurpress.net
ВАН АВУНА

«ВАН АЛАЧИР ГЪАРАЙ» ФИЛЬМДИЗ 1000000 КАСДИ КИЛИГНАВА

Вичи кхъенвай сценаридин бинедаллаз Седакъет Керимовади члугунвай «Ван алачир гъарай» фильмдиз YouTube-да 1000000 касди килигнава. Диде-бубайри гадарнавай аялрикайни веледри риклелай алуднавай хайибурукай ихтилатзавай и фильмди килигайбуруз клелелай эсернавайди фильмдин кланикай чапнавай агъзурралди комментарийрай хъсандиз къатлуз жезва. «Самур» газет клелзавайбурун тлалабуналди чна агъадихъ са шумуд баян гузва.

Вилерал накъвар алаз килигна за фильмдиз. Рикл атлана зи ана киле фейи кради. Ихътин къадирсуз веледар яраб гьикл арадиз къевзатла? Хъсан тербия гудай фильм я. Сагърай вуц, Седакъет Керимова, ихътин фильмаяр члугуна инсанриз тербия гузвай.

Ибрагъим Гъасанов

Зун кве хчин диде я. Яраб Аллагъ зи рухвайривайни зун икъван регъатдиз риклелай алудиз жада жал? За гайи нек гъарам жадачни абуруз? Гъар гьикл ятлани, и фильмдилаь къулухъ за жуван пакагъан йикъакай фагъумзава. Къулухъ пул вегъизва гила за, пака вуч жада тла низ чиде? Садазни муьгътеж тахъун патал жуваз шийи-кепек хъайитла хъсан я.

Гуьлжагъан Абдуллаева

Гьикъван члехи рикл авай дишегъли я Сарият. Вич веледри гадарнаватлани, кве етимдиз аявалзава. Фильмдин эхирда ам Сэ-нуберни Теймур галаз хъфидайла зун угъуяр ягъиз шехъна. За жуван уьмуьрда икъван таъсирлу фильмдиз килигайди туш. Чан сагърай Седакъет ханумдин, ихътин дерин манайрин фильмайралди чи риклера къени цлирер цазвай.

Гъейбат Дуьгуьшов

«Ван алачир гъарай»диз за исятда килигна куьтягънава. Инсан вич бахтлу хъайила бахтсузбурукай хабар къадач лугъуда. Зун Аллагъдилаь рази я хъи, зи къуд веледни къадир чидай, диде-бубадин зегъметар квадар тийидайбур я. Зун гуьлуьхъ галаз санал хуьре яшамиш жезва. Аялар Бакуда чпин хизанрихъ галаз ава. Ингъе ахътин сувар жеч хъи, абур вири хтана клвал шад ванерив ацлур тавурай. Абур риклел гъиз жува-жуваз суал гузва за: Белки Сарията вичин веледри тербия гудайла са гъинал ятлани галайвал авунва? Жуван ивидикай тир веледар икъван къайи хъун мумкин туш эхир. Завай хъайитла, режиссердиз гъа и кар агакъариз кланзава.

Эфризат Мурадханова

И фильмдиз за «Ictimai» телевиденидин экрандай килигна. «Оскар» премиядиз лайихлу фильм я. Халисан тербия гудай, инсанрин гъиссерал звал гъидай, абурув фагъумиз тадай ихътин фильмаяр гъайиф хъи, тлмил члугвазва. Заз риклин сидкъидай фильм арадиз гъайибуруз сагърай лугъуз кланзава. Чи экранар гъаклан, метлебсуз передачаив ацланвай къенин юкъуз ихътин фильмайрин къимет чир жезва.

Рашид Гуьлалиев

И ЧИЛ ХАЙИ ДИГЕ Я

Кцлар райондин Гадацлийихуьр

ШАБАШ

Редактордин гаф

И мукъвара чун са мехъерик галай. Бакуда клвалахзавай, тлвар-ван авай са кцларвиди вичин мукъва-къилийрин, хайибурун, ярар-дустарин члехи паяр районда яшамиш жезва лугъуз хчин хийирдин мярекат Кцларин хуьре киле тухузвай. «Заз жуван хциз халисан лезги мехъерийиз кланзава, чи халкъдин адетар чна хуьн тавуртла, ни хуьда?» – лагъанай ада. И гафар ван хъайила чун гъиле авай крарни туна, Кцлариз рекъе гъатна. Лезги мехъерик цигел я лугъуз.

Деминиз атайла чкадин ансамблди язавай лезги макъамри клвачерик звер кутазвай. Чун гъиссерал звал алаз залдиз гъахъайла мехъер цлийиз гуьнгъуна гъатнавай. Пуьнар-хъунар бул тир межлис шад ванерив ацланвай. Мехъерин иесиди лезгидалди тост лугъузвай.

Бакудай атанвай маса мугъманар хъиз чунни кылди суфрадихъ ацукъарна. Гафар гзаф чидай марагълу инсанрин межлиса вахт гьикл алатнатла чир хъанач чаз. Са вахтундилаь гурлу ванери чун ялна. Чамрани суса къуьлерзавай. Инсанри абур юкъва туна капар язавай.

Ингъе са кардал чун вири пагъ атлана амукъна. Шабаш гузвайбуру пулар цавуз хкадариз сусан килел «пуларин марфар» къурзавай. Лацу лифрез ухшар сусан лацу дуьгуьрдални булушкадал къацлай пулар алклизвай. Вад, цлуд, къад манатрин, гъаклни урусрин 100 рублдин чарар сусан килел, къуьнерал, гъилерал, гъанайни чилел авахъзавай. Сусан капашарни пуларив ацланвай. Адан иер, назлу акунри и кардив къазвачир. Лацу лечегра члуав лекеяр гъатзавай мулдин цуькведиз ухшар тир свас. Адан лацувал, паклувал акваз-акваз квахъзавай.

Им адетдин лезги чамранни сусан къуьл тушир, рикле перишанвили гъиссер твазвай, ажузвилихъ, пулунилай аслувилихъ ялзавай къуьл тир.

Сусазни чамраз вучдатлани чизвачир. Абуру и югъ гьикъван члав тир вилив хуьз. Бахтлу лекъери хъиз макъамрал илигиз, бахтатарвили гъиссералди дамахиз кланзавай абуруз. Ингъе пулари жегъилрив вил ахъайиз тазвачир. Къерехда акъвазна межлисдиз килигзавай бубадин хвешивилин и кыл-а кыл авачир. Чилелай пулар клватлзавай аялри лагъайтла, клвачерик акатиз, къуьлзавайбуруз генани гзаф манийвал ийизвай. Чеб квадарнавай сусани чамра сад-садаз килигиз, и кардин эхир гьикл жада тла лугъуз фикирзавай. «Лезги адетар» члуризни кланзавачир жегъилриз.

Арачиди аялри клватлиз, вичив вугузвай пулар макъамчийрин чемоданда твазвай. Пул куьлуь авун патал адав агатзавайбурув ада гъа пулар вугузвай. Гъа икл, пулари сусан винелай, чилелай, аялрин гъилерилай, арачидилай, ахпа мадни сусан винелай цлар ягъизвай... Къацлай пулар гъиле къур межлисгъилири чпин чкайрал ахцукъна тлуьн-хъун давамарзавай.

Эхирни са ни ятлани гъиле авай пулар далдамчийрин вилик вегъ лагъана свас гъавурда туна. Суса гъаклни авуна. Къуьнелай залан пар алатай хъиз хъана адаз. Са адаз ваь, мехъерик галайбурузни регъат хъана. И гъарай-вургъай, шабашар вири далдамчийр патал тир!

Пагъ атлана амай чун. Яргъарай атанвай мугъманрихъ духтурарни галай ва гъабурни вучдатла тийижиз амай. Сада лагъай гафар япарихъ галукъна чи: «Ибур гьикъван гуьгъуьна аматла аку». Муькуьда адан гафариз къуват гана: «Чи пага шабашар советрин девирда вегъидайди тир». И гафари рикл тлар тавун мумкин тушир.

Лезги мехъерар дегъ члаварилай шабашар галачиз киле фейиди я. Чи мехъеррар лезги къуьлери лишанлу авурди я. Рушарини гадайри иер къуьлеруналди гуьжетардай. Лезги демер, лезги адетар, лезги къилихарни хесетар къалурдай мярекат хъиз халкъди гъамиша багъаз къурди я мехъер. Гъавилий виш йисара лезгийрин дамахдиз элкъвей демерин суракъар вири дуьньядиз чкллайди я. Ингъе гзаф члуру адет тир шабаш къабулна чна патанбурувай. Лацу пекиниз ягъай члуав пине хъиз риклиз таклан ятлани къабулна чна шабаш.

Садбуру шабаш макъамчийрин гъакъи я лугъуда. И гъакъи къуьлзавайбурун килелай алах тавуна, абурун гъилер къацлур тавуна макъамчийрив вугайтла жечни? Чпиз гуььрметзавай сенияткарри и рекъелди пулар клватлдач эхир.

Садбуру шабаш кесибвили лишан я лугъуда. Чпихъ мумкинвал авачир мехъерин иесияр макъамчийр шабашдалди рази ийиз алахъда. Авайвал лугъун хъи, исятда макъамчийр чпин гъакъи рахун тавуна мехъерик физвач. Акл ятла и татугайвилер арадиз гъайиди вузар я, ансамблар?

Макъамчийрни маничийр дегъ члаварилай халкъдин арада меденият теблигъзавайбур я. Абуру инсанриз хуш легъезар бахшда, абурун риклера къенивили гъиссер твада. Чаз икл чиде.

Са суал къевза: гзаф районрин агъалийри фадлай негънавай, халкъдин адетрик рехне кутазвай шабашдал Кцлара цлийи килелай чан хкун ярабнин клвалах ятла? Бес Кцларин талукъ идарайри, вилик-къилик квай ксари, агъсакъалри, интеллигентри вучиз и кардиз рехъ гузва? Туризмдин зона хъиз сейли хъанвай, гъар йисуз агъзурралди инсанар къевез-хъфизвай и лезги районда ихътин татугайвал хъун кутугай кар яни?

«DƏRBƏNDNAMƏ»LƏR HAQQINDA

Azərbaycan və Dağıstan ədəbi əlaqələrini ardıcıl və sistemli tədqiq edən yeganə alim olan filologiya elmləri doktoru Mövlud Yərəhmədov böyük tədqiqatçı idi. O, 1934-cü ildə Dağıstanın indiki Süleyman Stalski rayonunun Vini Araq kəndində anadan olmuşdu. Valideynləri 1949-cu ildə Bakıya köçmüş və 15 yaşlı gənc orta məktəbi burada başa çatdırmışdır. Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsini bitirib 32 il fasiləsiz olaraq Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunda çalışan Mövlud müəllim 1995-ci ildən ömrünün sonuna kimi Azərbaycan Əlyazmaları İnstitutunda fəaliyyət göstərmişdir.

Mövlud müəllim “Samur” qəzetinə çox bağlı idi. O, tez-tez redaksiyamıza gələr, əlindəki böyük portfeli stolun üstünə qoyub oradan səliqə ilə yazılmış bir-birindən maraqlı məqalələr çıxarar-

dı. 10 kitab və monoqrafiya, 500-dən çox elmi məqalə müəllifi olan bu alimin Azərbaycan dilində oxuculara çatdırdığı “Azərbaycan və Dağıstan ədəbi əlaqələri” və “Dağıstan töhfələri” kitabları olduqca dəyərli nəşrlərdir.

Mövlud Yərəhmədov “Dərbəndnamə”nin iki cildini, “Dərbənd folkloru”, “Dərbənd şairləri” kitablarını, həmçinin Azərbaycanın əslən Dağıstanın Axtı rayonundan olan məşhur şairi Molla Cumanın iki cildliyini çapa hazırlamışdı. Təəssüf ki, alimin həmin kitabları çap etdirmək üçün maddi imkanı olmadı. O, “Ləzgi ədəbiyyatı tarixi” kitabını tamamlamaq üzrə idi.

Tanınmış tədqiqatçı ilk dəfə olaraq onlarca ləzgi və Azərbaycan şairini üzə çıxarmışdı. Ana dili ilə yanaşı həm də Azərbaycan dilində yazıb-yaratmış 100-dən çox ləzgi şairinin yaradıcılığını

tədqiq etmişdi. O, eyni zamanda Mikayıl Müşfiqin, Səməd Vurğunun, Süleyman Rüstəmin, Bəxtiyar Vahabzadənin, Nəbi Xəzrinin və digər Azərbaycan şairlərinin şeirlərini ləzgi dilinə tərcümə edib kitab şəklində çapa hazırlamışdı. Təəssüf ki, həmin kitab da işıq üzünə görmədi.

Mövlud müəllim bizə 1929-cu ildə tədqiqatçıların “Koroğlu” dastanının ləzgicə çapa hazırladıqları variantı haqqında məlumat vermişdi. Onun XIV-XV əsrlərdə yaşamış məşhur ləzgi şairi, qurahlı Şeyx Maruf haqqında qəzetimizdə dərc olunan məqaləsi oxucularda böyük maraq doğurmuşdu. O, vaxtilə “Şarvili” eposunun tanınmış ləzgi yazıçısı İskəndər Qaziyev tərəfindən toplanmış bəzi boylarını redaksiyaya təqdim etmişdi, həmin materialları qəzetdə dərc etmişdik. Alim eyni zamanda ləzgi klassiki Yetim Eminin Azərbaycan Əlyazmaları İnstitutunun

fondundan tapılmış şəklini və indiyədək dərc olunmamış “Olmaz” və “Mürşüd” adlı iki şeirini də oxuculara çatdırmışdı.

2001-ci ildə, alimin dünyasını dəyişməzdən bir neçə ay əvvəl mənə verdiyi sonuncu müsahibəni sizə təqdim edirəm, əziz oxucular. Ümid edirəm ki, sizin üçün maraqlı olacaq.

– Mövlud müəllim, son illər bizə məlum olan “Dərbəndnamə”lərlə əlaqədar aparılan tədqiqatlar qədim Dərbəndin adı ilə bağlı olan bu əsərlərin eyni əsərin variantları yox, bir-birini tamamlayan kamil tarixi abidələr olduğunu göstərir. Bu abidələrin ilk nümunəsinin nə zaman və hansı dildə yazıldığı məlumdurmu?

– Gökəmlı alim Mirzə Kazımbəyin qeyd etdiyinə görə, bu əsər Azərbaycan, ıığatay və fars dillərində mövcud olmuşdur. Sonralar Əlixanov-Avarskinin yazdığına görə, bu əsər ərəb dilində də geniş yayılmışdır. Milliyyətçə avar olan Əlixanov-Avarski XVIII əsrdə bu əsərin Parisin, Berlinin və Peterburqun kitabxanalarını bəzəyən bir inciyyə çevrildiyini yazırdı. Onu Bayer, Klaprot və Dorna latın, fransız və alman dillərinə tərcümə etmişlər.

Molla Tağı Dərbəndinin göndərdiyi “Dərbəndnamə” Mirzə Kazımbəy tərəfindən ingilis dilinə tərcümə edilərək, 1851-ci ildə Azərbaycan mətni ilə yanaşı Peterburqda çap olunmuşdur.

Əlixanov-Avarski özünün redaktorluğu ilə rus dilində 1898-ci ildə nəşr olunmuş “Tarixi Dərbəndnamə” əsərini çapa hazırlayarkən Dərbənddə məşhur general Ərəblinski ilə yaxından əlaqə saxlamış, bəzi məsələləri dəqiqləşdirməyə çalışmışdır. Məlum olmuşdur ki, “Dərbəndnamə”ni yazan Məhəmməd-Avabi-Aktaş Endəri kəndinin sakini olub, əsəri yazarkən ərəb məxəzlərinə arxalanıb. Əlixanov-Avarski əsərin yazıldığı dövrü də müəyyənləşdirməyə çalışmışdır. Krimda xanlıq edən Gireylərdən hansının belə bir xeyrixah işi gördüyünü öyrənmək istəmişdir. Bəziləri əsərin 1735-ci ildə yazıldığını güman edirlər. Bu fikirlə heç cür razılaşmaq olmaz. Çünki Bayerin Qafqaz haqqında yazdığı məlumatlar Avropada həmin dövrdən 10 il əvvəl geniş yayılmışdı.

Əlixanov-Avarskiyə məlum olmuşdur ki, “Dərbəndnamə”ni altı il Dağıstanda yaşamış, dörd il Semizdən sonra hakimiyyət başına gəlmiş Kırım xanı Qazı-Girey yazdırmışdır. O, savadlı

adam idi və Dərbənd haqqında belə bir tarixi abidəni də məhz o, yazdırı bilərdi. O, Dağıstanda 1578-1583-cü illərdə olmuşdur. Bundan başqa, məlum olmuşdur ki, Endəri mahalının Baraxan aulunun sakinləri Krimdən Bora xanın dövründə 1523-cü ildə bu yerlərə köçürülmüş tatarlardır. Məhəmməd-Avabi də milliyyətçə tatar idi.

– Mirzə Kazım bəyin dediyinə və Əlixanov-Avarskinin yazdığına görə, haqqında söhbət gedən əsəri XVIII əsrdə qubalı Əliyar fars dilinə tərcümə etmişdir. Maraqlıdır, o, əsəri hansı dildən çevirmişdir?

– Çox güman ki, Məhəmməd Avabi əsəri ərəb dilində yazmışdır. Qubalı Əliyar da əsəri məhz bu dildən tərcümə etmişdir.

Əsərin ərəb dilində yazıldığını təsdiq edən daha bir dəlil ortaya çıxmışdır. Zaqatala qəzasının İlisu kənd sakini Xəlil bəydən bu əsərin ərəb dilində yazılmış nüsxəsi tapılmışdır.

– Bəs “Dərbəndnaməni” ilk dəfə rus dilinə kim tərcümə etmişdir?

– Əlixanov-Avarskinin 1898-ci ildə Tiflisdə çap etdirdiyi “Dərbəndnamə”ni Qori müəllimlər seminariyasının müəllimi Vəlibəyov 1884-cü ildə rus dilinə tərcümə etmiş, bütün məlum variantlarla tutuşdurmuş və Əlixanov-Avarskinin redaktorluğu ilə çap etdirmişdir.

Beləliklə, bizə məlum olan, çox müxtəlif müəlliflər tərəfindən yazılmış 30-dan çox “Dərbəndnamə” eyni əsərin variantları yox, bir-birini tamamlayan kamil ədəbi və tarixi sənət nümunələridir. Onların bəzilərində tarixilik zəif, təsvirçilik güclü olsa da, bəziləri tarixi həqiqətləri geniş təsvir və tərənnüm edən qiymətli abidələrdir. Bunları xronoloji üsulla öyrənmək və “Qarabağnamələr” kimi çap etmək günnün vacib məsələlərindəndir.

– Maraqlı müsahibəyə görə sizə təşəkkür edirəm, Mövlud müəllim.

Sədaqət KƏRİMOVA

QVARDİYA DİVİZİYASI

Böyük Vətən müharibəsi illərində bəzi milli diviziyalara xüsusi hərbi xidmətə görə qvardiya diviziyası adı verilmişdi. Çətin əməliyyatlar zamanı döyüşkənliyi ilə fərqlənən belə hərbi birləşmələrdən biri 223 saylı Azərbaycan xalq piyada diviziyası idi. Belqradın azad olunması vaxtı böyük qəhrəmanlıqlar göstərən bu diviziya eyni zamanda “Belqrad diviziyası” fəxri adına layiq görülüb.

Müharibənin son mərhələsində azərbaycanlı əsgərlər Budapeştin azad edilməsi kimi çətin hərbi əməliyyatda böyük şücaət göstərərək alman faşistlərini darmadağın etmişlər.

Qvardiya diviziyası adını daşıyan 223 saylı Azərbaycan xalq diviziyası Çexoslovakiya uğrunda döyüşlərdə də xüsusilə fərqlənmiş və respublikamızın adını şöhrətləndirmişdir. Təəssüf ki, bu diviziyanın keçdiyi döyüş yolu yetərinəcə tədqiq edilməmiş, onun göstərdiyi qəhrəmanlıqlar ətraflı qələmə alınmamışdır.

QUBANIN İLK YENİ TIPLİ MƏKTƏBİ

Deyilənə görə, Quba qəza mərkəzi olduğu illərdə, XIX əsrin 2-ci yarısında burada ilk yeni tipli məktəb açılıb. Bu məktəb necə fəaliyyət göstərirdi? Ümumiyyətlə, o dövrdə qəzada təhsilin vəziyyəti necə idi?

Asif Məmmədov,
Quba rayonu

1840-cı ildə rus çarının Qafqazın idarə olunması ilə əlaqədar apardığı islahatlar nəticəsində yaranan Quba qəzasında yeni tipli məktəbə böyük ehtiyac var idi. O vaxt Dərbənddə və Şamaxıda belə məktəblər çoxdan fəaliyyət göstərirdi.

Arxiv materiallarından məlum olduğu kimi, 1842-ci ildə Quba qəzasının kəndlərində bir müəllimin idarə etdiyi 20, şəhərdə isə 8 məktəb

var idi. Cəmi 28 müəllimin çalışdığı bu məktəblərdə 380 uşaq oxuyurdu. Həmin dövrdə Şirvan qəzasında belə 200, Dərbənd qəzasında 94 məktəb fəaliyyət göstərirdi. Bundan əlavə Şamaxıda və Dərbənddə yeni tipli iki məktəb də açılmışdı.

1810-1840-cı illərdə yerli əhali, xüsusən də ləzgilər çar müstəmləkəçilərinə qarşı mübarizə apardığına görə, imperator qisas alaraq burada təhsilin inkişaf etdirilməsinə əhəmiyyət vermirdi.

1851-ci ilin əvvəllərində Qubanın azərbaycanlı və ləzgi ziyalıları Qafqaz Təhsil İdarəsinin rəisi Mixail Pavloviçə şəxsi möhürləri vurulmuş məktub ünvanlayır. Həmin məktubda yazılmışdı: “Sizdən gənclərimizin gələcəyini nəzərə alaraq Quba

qəzasında yeni tipli məktəb açmağınızı xahiş edirik”.

1851-ci ilin fevralın 15-də Mixail Pavloviç qubalılara göndərdiyi cavab məktubunda onların müraciətinin əsassız olduğunu bildirmiş və yazmışdı: “Qafqaz Təhsil İdarəsinin ştatında və planında Qubada məktəb açılması nəzərdə tutulmayıb və yaxın vaxtlarda da belə məktəb açılmayacaq”.

Rədd cavabına baxmayaraq, qubalılar öz niyyətlərindən əl çəkmir, dəfələrlə müvafiq çar orqanlarına müraciət edirlər. Nəhayət, həmin orqanlar Qubada məktəb açılmasına razılıq verir.

1853-cü ildə burada Dərbənd qəzası məktəbinin tabeliyində olan yeni tipli məktəb fəaliyyətə başlayır.

ЧИ ГАФАР

САМУР

Лезгийрин виридалайни чӀехи ва-
цӀун тӀвар тир «Самур» гафунин
этимология са шумуд жуьреда ачу-
харзава. Чна и вацӀуз гьакӀни Къу-
лан вацӀ лугъузва. И гафунин мана
сифте яз дуьздаказ тайинарнавайди
чи машгӀур чӀалан алим Ражидин
Гьайдаров я. Ада кхьизвайвал, «Са-
мур» «миргин яд, вацӀ» лагъай чӀал
я. Алимди 2003-йисуз Магъачкъа-
лада чап хъайи вичин «Гафаридай
къейдер» ктабда и гафунин мана
тестикъардай са къадар делиларни
гъанва. «Самур» гафунин этимоло-
гия чӀурукӀа ачухарзавай дуьшуь-
шарни ава. Бязибуру ам туьрк чӀалан
«Самур» («цуцӀул») гафунин бине-
дал ганвай тӀвар хъиз къалурзава.

Садбуру «Самур» гуржи чӀалан
«хуш, рикӀиз чими» мана авай гаф
я лугъузва ва вацӀун тӀварни и гафу-
нихъ галаз алакьалу я къван. Ибур
къведни къалп гиманар я, вучиз ла-
гъайтӀа «Самур» халисан лезги гаф
я ва адан мана «миргин яд, вацӀ» я.
Къадим тарихчийрин ктабра Самур
вацӀун тӀвар Албан вацӀ хъиз гъатнава.

КВАРДАЛ

Чи машгӀур чӀалан алим Ражи-
дин Гьайдарова гъеле 2003-йисуз
кхъейвал, Къурагъ районда хуьруьн
тӀвар тир и ойконим сифтедай ойко-
ним тушир, вичихъ «минара» мана
авай квард гаф тир. Хуьруьн тӀвар
адакай ахпа, ана агъалияр яшамиш
жез гатӀунайла хъана. Ам «минара»
мана авай гаф яз чи чӀалан нугъатра
амазма. Месела, Ахцега «Квард
аквар хев» лугъудай топоним ава.
Исятда «квардал» гафуникай неин-
ки чкадин, хуьруьн тӀвар хъиз, гьакӀ
ана яшамиш жезвай инсанрин тӀвар
хъизни менфят къачузва: *Квардалри
хъсандиз кӀвалахзава.*

КАЛТУР

И гафунихъ къве дувул ква: 1) -кал;
2) -тур. -Кал дувулдин мана малум-
ди я: «диши къарамал». -Тур дувул
«атур» гафуникай /а/ гадар хъана,
амай пай я. Атур малар хъиядай чка-
диз лугъузвайди тир. Калтур, яни
«калер хъиядай чка».

АРАГЪ

П.К.Услара вичин «Къафкъаздикай
лап къадим малуматар» ктабда «ара-
гъ» гафунихъ «къакъан рагъ» хътин
мана авайди къалурнава. Къасум-
хуьрелай винидихъ, Къурагъ вацӀун
къерехрал «Арагъар» лугъудай къве

хуьр алай: Агъа Арагъар ва Вини
Арагъар. Профессор Р.Гьайдарован
фикирдалди, и хуьрерин тӀвар «дагъ,
къакъан чка» мана авай «ар» гафунихъ
галаз алакьалу я. Арагъиз агакъдалди
«Къанбурар» лугъудай чкада, дагъ-
дик кикӀанвай лап чӀехи, килигайла
руьгъ фидай хътин къве рагъ ава. ВацӀ
галай патахъай абур генани гейбатлу
къакъан рагар яз аквада.

Арагъ хуьруьн тӀвар шаксуз гъа ра-
гарихъ, иллаки гъабур мукъвал хъу-
нихъ галаз алакьалу я.

МАРКЪУ

И топоним гзаф хуьрерин мулкара
дуьшуьш жезва. Адан мана «гатун
яйлах» тир. Амма гъар гъихътин
яйлахдиз хъайитӀани «маркъу» лу-
гъудачир. Маркъу, адет яз, хуьрелай
вине авай, гатуз къарамалар хуьн
патал къулай шартӀар (там, векъ, яд)
авай яйлахдиз лугъудай. Бязи чкай-
ра дагълух чкайра авай къалин та-
музни маркъу лугъудай.

МЕРКӀИ

И гафунин асул куьгъне мана
«дерин» тир. Гила адахъ са шумуд
цӀийи манаяр хъанва: а) вацӀун, кӀа-
мун «чланбар», «чарчар»; б) «де-
ринда, агъада гъатнавай чка», «ва-
цӀу вичиз дагъ, рагъ атӀана арадал
гъанвай гуьтӀуь рехъ».

ВИРВИР

Чи чӀала «варвар» ва «вирвир» га-
фар ава. МашгӀур алим Ражидин
Гьайдарова и гафарин мана икӀ ачу-
харнава: «Варвар» араб чӀалан гаф я,
а чӀала адан мана «чӀиж» я. Лезги чӀа-
ла «варвар» ва «вирвир» чӀижрез ваъ,
чӀижерин душман къушдиз, гатун
цикӀиз гъавадин вини къатара лув гу-
дай чубарук хътин нуькӀрез лугъуда.
Гъам араб чӀалан «варвар» гаф, гъам
лезги чӀалан «вирвир» а нуькӀрен гъа-
рагъунихъ, датӀана «вирвир-вирвир»
авунихъ галаз алакьалу я.

КУЬСУЬС

И куьгъневилан лишан квай гаф
лезги чӀалан бязи нугъатра амазма,
месела, яркӀи нугъатда. А гаф чал
Зияудин Эфендиеван эсеррани гъал-
тзава. Р.Гьайдарован фикирдалди, а
гафунин асул мана «къуш», «нуькӀ»
я, ахпа а гафуникай «аял» лугъудай
манада менфят къачуна. КӀелеяр лу-
гъудай яркӀи хуьре алимди ихътин
лугъун къелемдиз къачунай: *«Са-
нал акъваз, хва къейдан куьсуьсар!»*
Ибур аялрихъ элкъвена лагъай га-
фар тир.

КЪЕЛИТӀ

Им «къил» лугъудай дибдикай лез-
ги чӀала гзаф дуьшуьш жезвай - итӀ
суффикс акал хъана, арадиз атай гаф
я. Эвелдай «къелитӀ» чӀехи стхадин
папа гъвечӀи стхадин, яни и хизан-
диз вичелай гуьгъуьниз гъайи сусаз
лугъудайди тир, ахпа чӀехид, гъ-
вечӀид чара хъувунач, къведакайни
къелитӀар хъана.

КЪАЛЛАЖ

Кхьинра и гафуникай тӀимил менфят
къачузва. Адахъ «заӀни авачир», «кесиб
гъалдиз атун» хътин манаяр ава. А гаф чи
кхьирагрин эсеррани дуьшуьш жезва.

ВИРД

И гаф лап къериз дуьшуьш жезма.
Адан мана: «ихтияр, разивал гун» я.
Са бязи вахтара адакай «веревирд»
манадани менфят къачуда: вере-
вирд авун, яни акъалтӀай къарар
къабулун.

ГЪИРГЪИР

И гафуникай кар, гъал умудсуз
хъайи чӀавуз, чӀур жез са тӀимил
амайла, я рекьиде, я амуькда лугъу-
дай шартӀара менфят къачуда. Про-
фессор Р.Гьайдарован фикирдалди,
чи чӀалан и гафунин дуьм-дуьз мана
урус чӀалан «висеть на волоске»
лугъудай манадин хътинди я. Ака-
демик А.Гуьлмегъамедова и гафу-
нихъ мад къве мана авайди къалур-
нава: 1) лап куьруь вахт; *Ам тарӀяй
аватиз са гъиргъир тир амайди;* 2)
ван; Чхрадин гъиргъир атӀана.

ДАКӀ, РАК, ТӀВЕК

ДакӀ - кӀвалин къене патан цла
месер ва пекер эцигун патал расна-
вай чка. Рак - кӀвализ, дараматдиз
гъахъиз-экъечӀдай чка. ТӀвек - сагъ
чин авай затӀунин (къулунин, цлан,
парчадин) са патай муькуь патаз аву-
навай чка. А.Гуьлмегъамедован га-
фарганда ва лезги чӀалан орфографи-
ядин гафарганда и гаф «тӀекв» хъиз
кхъизва. Р.Гьайдарован фикирдалди,
«и гафар са дувулдинбур яз гьисабдай
делилар ава: а) къурулушдин, сесе-
рин ухшарвилер; б) мана-метлебдин
мукъавал; в) къуша формаьр хъун:
тӀеквен, дакӀар, рикӀин. И гафар
чеб-чпивай чара хъун, яни гъар сад
къилдин гафуниз элкъуьн икӀ къи-
ле финиф фикирдиз къевезва: тӀвек-
дакӀ-рак».

М. МЕЛИКМАМЕДОВ

ТАРИХДИН ГЕЛЕ АВАЗ

ДЕНИКИНАЗ УФТАН ХЪАНАЙ

1919-йисуз генерал Деникинан
къушунри Дагъустандал гъужум-
на Петровск (гилан Магъачкъала) ва
Дербент къурла лезгийрихъ хъиз, азер-
байжанвийрихъни къалабулукъ акатнай.
А чӀавуз Уьзейир Гъажибегован вах-
туналди регъбервилелди акъатзавай
«Азербайжан» газетди кхъенай: «Эхи-
римжи йикъара Азербайжандин туьрк-
вер гзаф къалабулукъ кваз секинсуз я.
Деникинан къушунди ШамилкӀеле
(Петровск) ва Дербенд къунва. Чкадин
газетрикай сада кхъизвайвал, адан гуь-
гъуьллу къушун Къуба галайнихъ фи-
зва ва и карди азербайжанвийр гъахълу
яз хияллу ийизва. Исятда вирина гъар
са кас нарагъат ийизвай къилин месӀла
Деникин вилик фин я. Инсанар са-са-
дал дуьшуьш хъайила салам таганмаз
гъасятда жузава: «Им вучтин кар я?
Деникина Дагъустан къунва лугъузва
хъи. Им дуьз гаф ятӀа, Азербайжандин
гележегъ гьикӀ жервал я?»

Са гафни авачиз, масакӀа хъунни мум-
кин туш. Ичтимаиятди и къве суалди-
кай фикир тавуна жедач.

...Азери туьрквер хияллу ийизвай мад
са месӀла ава. Теревфарри и месӀлади-
кай гьикӀ фагъумзава? Абуру Деникиназ
вилик фидай мумкинвал вучиз гана? Ин-
гъе виликан вахтара абуру Деникинан
къушун Дагъустандиз гъахъдач лагъана
гаф гайиди тир» (*«Азербайжан» газет,
1919-йисан 27-май, N189*).

Газетдин гъа нумрада кхъизвайвал,
а вахтунда Дагъустан Гьукуматдин
Азербайжан Гьукуматдин патав гвай
сияси векил Багъадыр Маллачи хан-
ди Англиядин къушунрин чӀехидал
нота ракъурнай ва адавай Деникинан
вилик пад къун тӀалабнай. Ингъе я
Англиядин команданди, яни адан те-
рефдарри Дагъустандиз куьмек ганач.
Душмандин хура виликан вахтара
хъиз мад лезгийр акъвазна.

1919-йисан 8-сентябрдиз Азербай-
жандин Демократик Гьукуматдин
военный министерстводи вичин Хач-
маза авай военный къуватрин чӀехи-
дал телеграмма ракъурна ва Къасум-
хуьруьн патав лезгийри Деникинан
къушундихъ галаз женг чӀугвазвайди
малумарна. Къасумхуьруьнвийриз
КцӀарин ва Къубадин лезгийрини
куьмек гузвай. Телеграмма ракъурна-
вайбуруз Деникинахъ галаз дяве ийиз
кӀанзавачир ва гъавилий кхъенвай:
«Алай гъаларив къадайвал, вири во-
енный къуватар гъазур хъун герек я.
Амма сергъятдал дяведик экечӀ тавуна
секинвал хвена кӀанзава.» (*Rathauzer.
Şura Azərbaycanı uğrunda mübarizə.
Bakı, 1929.Şəh.58*).

Душмандихъ галаз дяведа текдиз
амукъай къасумхуьруьнвийри эхирдал-
ди женг чӀугвазвай. Къуба патай куьмек
атайла женгер генани къати хъана ва
къве патан лезгийри Деникинан къушун
кукӀварна. Тарихдин ктабра и вакъиа-
дикай икӀ кхъенва: «Къиблепатан Дагъ-
устанда, Къасумхуьруьн патав лезгий-
ри Деникинан вири яракълу къуватар
кукӀварна ва гзаф яракъар -1800 тфенг,
гзаф пулеметар, 2 миллион патронар
гъилик авуна. Тфенгривни хенжелрив
женг чӀугвазвай лезги партизанар па-
талди им гзаф чӀехи дяведин суьрсет
тир» (*Шихсаидов А.Р. Дагъустандин
тарихдикай гъикаяяр (урус чӀалал). Ма-
гъачкъала, 1981, Ч. 57*).

QONAQPƏRVƏRLİK – HƏYAT TƏRZİDİR

LƏZGİLƏRİN ETNOQRAFİYASI

Şəhər məni sıxanda, tıxaclardan və səs-küydən bezəndə maşınımın minib tək-tənha hər hansı bir kəndə yola düşürəm. Yalnız təbiətin gözəlliklərini ruhuma çəkmək üçün yox, sadə insanlarla tanış olmaq, onlarla söhbət-ləşmək üçün. Hər dəfə də mənən saf-laşib geri qayıdıram. Məni bu doğma yerlərdə ən çox heyran edən bilirsiniz-mi nədir? – Qonaqpərvərlik. Ən kasıb ailədə belə bir loxma pendir-çörəyi elə məhəbbətlə adamın qabağına qoyurlar ki, şəhərdə ən zəngin ailədə yediyin plovdan sənə daha ləzzətli görünür.

Bəli, Qafqazda qonaqpərvərlik təkcə nəzakət qaydası deyil. Bu, dağ xalqlarının minilliklər boyu formalaşmış həyat tərzidir. Ləzgilərdə qonaqpərvərliklə bağlı çoxsaylı mərasimlər və ayinlər var. Qonaq – qapıdan içəri girən adi bir insan yox, xeyirxahlıq, xoş niyyət elçisidir, taleyin göndərdiyi qismətdir. O, eyni zamanda ev sahibinin mənəviyyatını əks etdirən güzgüdür.

Qafqazın digər xalqları kimi, ləzgilərin də qonaq qarşılamaq adəti ayrıca bir mərasimdir. Bu, dərin mənə kəsb edən, nəsillərin yaddaşı ilə yoxsulmuş, qarşı tərəfə səssiz, lakin dərin ehtiram bəxş edən hörmət əlamətidir. Qonaq qarşılamaq yalnız sevinc deyil, həm də bir sınaqdır, mənəvi borcdur.

Ləzgi qonaqpərvərliyinin kökləri qədim dövrlərə - ev yalnız ailə üzvləri üçün deyil, həm də yoldan ötüb gedən hər bir qərib üçün də tikilən vaxtlara gedib çıxır. Ona görə də bütün evlərdə qonaq üçün ayrılmış ayrıca guşə olardı. Burada qonağın istirahəti, yeməyi və yatmağı üçün hər cür şərait yaradılırdı. Sonralar bu guşə ayrıca otaqla əvəz olundu. Ləzgilər ona “tavdin kval” “qonaq otağı” deyirlər. Bu otaq hər bir ləzgi evinin ən yaraşlıq və zəngin otağı sayılır. Evin ən gözəl xalçaları, ən rahat yorğan-döşək, ən gözəl qablar bu otaqda qonaq üçün saxlanır. Hər evdə qonaq üçün saxlanan ərzaq ehtiyatı olur. Onlardan ailə üzvləri istifadə edə bilməz.

Ləzgilər arasında belə bir məsəl var: “Qonaq gəldi – bərəkət gəldi”. Bu, sadəcə gəlişi gözəl sözlər deyil, bu, bir həyat düsturudur. Başqa bir ləzgi məsəlində deyilir: “Qonaqla evə Tanrı da gəlir”. Bu, heç də mübaliğə deyil. Ləzgi

evlərinin qapısı təkcə qohuma, qonşuya deyil, yolu bu kənddən keçən hər bir qərib insana da açıqdır.

Ev sahibi qonağı xoş üzlə qarşılayır, əl-üz yumaq üçün isti su verir və onu evin yuxarı başına aparır. Qadınlar dərhal qonaq üçün yemək hazırlamağa gərişirlər. Əgər evdə heç nə yoxdursa, un, yağ və qatıqla hazırlanan yemək bişirir.

lir. Əgər ailə oruc tutubsa, bunun qonağa dəxli yoxdur – qonaq istisnadır, ona olan münasibət – ailənin şərəfidir. Əgər qonaq evdə süfrəyə yemək verilən vaxt gələrsə, bütün ailə üzvləri dərhal yerindən durur, ən hörmətli yeri qonağa verir. Qonağın qabağına yemək qoyulana kimi heç kəs əlini süfrəyə uzatmır. Bu zaman evin uşaqları sakitcə oturur, söhbətə qarışmır. Belə tərbiyə ilə böyüyən uşaqlar üçün qonaq ailə şərəfinin rəmzinə çeyrilir.

Qonağın gəlişi ilə evdəkilərin səs tonu da dəyişir – yumşaq, xoş və təmkinli olur.

Ev sahibləri qonağa hörmət əlaməti olaraq tez qonşu otağa keçib əyinlərini dəyişirlər. Kişi çərkəzi geyinir, qadın səliqəli örpək bağlayır. Ləzgilər deyirlər ki, qonağı qəbul etmək – insanın özünə olan hörmətinin göstəricisidir.

Ənənəvi ləzgi cəmiyyətində qonaqpərvərlik heç vaxt dinlə, etnik mənsubiyyətlə və ya sosial statusla bağlı olmayıb. Əksinə, dağ kəndinə yolu düşən hər bir yolçu sığınacaq və qorunma hüququna malikdir. Ev sahibinin vəzifəsi yalnız

onu yedirtməkdən ibarət deyil, həm də təhlükəsizliyinə cavabdeh olmaqdır. Bu, şərəf və vicdan məsələsidir. Qonaq – müqəddəs sayılır.

Qədim təsəvvürlərə və xalqın formalaşdırdığı həyat qanunlarına görə, qonaq – düşmən də olsa, qapıdan içəri girən andan etibarən toxunulmazdır.

Belə şəxs, hansı məqsədlə gəlməsin-

dən asılı olmayaraq, qonaq kimi qəbul edilir – onun qabağında yemək süfrəsi açılır, qalması üçün yer verilir. Bütün bunlar sükutla müşayiət olunur. O, bu evdən çıxandan sonra münasibətlər əvvəlki məcrasına qayıda bilər. Amma nə qədər ki, qonaqdır – toxunulmazdır.

Bu adət xalq diplomatiyasının özünəməxsus bir formasıdır: çörək kəsib barışmaq, çay içə-içə qarşılıqlı anlaşmaya nail olmaq buna misaldır.

Kəndlərdə hələ də belə bir qayda mövcuddur: əgər kimsə axşamüstü, ya da pis havada küçə ilə gedirsə – onu mütləq kiminsə evinə dəvət edirlər. Yaşlı və hörmətli şəxslər isə bəzən bir neçə evin “qonağı” sayıla bilər – hər kəs onu qəbul etmək istəyər.

Müasir həyat tərzində kəndlərdə, xüsusilə də şəhərlərdə çox şeyi dəyişsə də, ləzgi qonaqpərvərliyi hələ də milli xarakterin başlıca xüsusiyyətlərindən biri olaraq qalır. Böyük şəhərlərə üz tutmuş gənclər belə, böyükklərin öyüd və nəsihətlərini unutmur: “Nə qədər məşğul olsan da, paylaş, kömək et, qonağı süfrə arxasında oturt”.

“Yaran suvar” (Bahar bayramı) və “Tsükerin suvar” (“Çiçək bayramı”) kimi ləzgi xalq bayramları bu gün də birgə süfrələrlə, milli rəqslərlə, ənənəvi yeməklərlə keçirilir – iştirak edən hər kəs arzu olunan qonaqdır.

Texnologiyalar dövrü bir çox dəyərləri dəyişib. Amma dağ kəndlərində bu qədim adət hələ də yaşayır. Uzaqdan gələn yolçunu görəndə uşaqlar qışqırırlar: “Qonaq gəlir!” Bir neçə dəqiqəyə yerə xalı sərilir, samovar qaynayır, xörək bişirilir. Qonaq hələ çatmayıb – amma artıq onu gözləyirlər.

Ən çox isə bu qonaqpərvərlik xalq bayramlarında özünü göstərir. Açıq havada böyük süfrələr qurulur, kim olduğunun fərqi yoxdur – yerli, ya gəlmə-sən, orada xoş qarşılanırsan.

Qonaqpərvərlik – özünəməxsus ünsiyyət dilidir. Harada ortaq dil yoxdursa – yemək var. Harada ortaq keçmiş yoxdursa – çörək var. Bu qədim ləzgi ənənəsi – təkcə məişət deyil, bir mədəniyyət çağırışıdır. O deyir: “Bir-birimizə hörmətlə yanaşdıqca – biz insanıq”.

Dünyada bağlı qapıların çoxaldığı, insanların bir-birindən uzaqlaşması adət halına çevrildiyi indiki zamanda mən tez-tez Qusardakı evimizi və rəhmətlik atamı xatırlayıram. Olduqca qonaq-qaralı olan evimizdə gecə qalan qonaqlar çox olardı. Biz sual vermədən, onların qarşısında süfrə açar, yemək gətirərdik. Atam bizə qonağı ac yatırtmağın günah olduğunu bir dəfə izah eləmişdi, artıq bu, bizdən ötrü qanun idi. Atamın sözləri hələ də qulağımdadır:

Qapını qonağın üzünə xoş üzlə aç;

“Sən kimsən, niyə gəlmisən?” sualını vermə;

“Acsanmı?” – deyər soruşma, yeməyini səxavətlə qonaqla bölüş.

Qonaqpərvərlik – məişətin göstəricisi deyil, – həyat tərzidir. Bu, ruhun dili, insanlığın səsinə çevrilmiş bir dəyərdir. Ləzgilər və Qafqazın digər xalqları bu dəyəri əsrlər boyu cilalayıb. Dünyanın sərtləşdiyi bu dövrdə, ləzgi adəti – qapını açmaq, süfrə salmaq, dinləmək və bölüşmək – unudulmaz və əbədi dəyərlərin işığı kimi qalır.

Sədaqət KƏRİMOVA

MÜŞKÜR NAHİYƏSİNDƏ NƏ OLMUŞDU?

1918-ci ildə Quba qəzasına hücum edən silahlı erməni-bolşevik dəstələri qəzanın başqa bölgələrində olduğu kimi, Xaçmazda da soyqırımı törətmişlər. Yaşlı adamların dediyinə görə, onlardan sonra Xaçmaza general L.Biçeraxov da hücum edib və onun dəstələri yerli əhaliyə, xüsusən Müş-

kür nahiyyəsinin kəndlilərinə divan tutub. Bu doğrudurmu? O vaxt, Müşkür nahiyyəsində nə olmuşdu?

Kərim Muradov, Xaçmaz rayonu

1918-ci ilin avqustunda general L.Biçeraxovun Müşkür nahiyyəsində törətdiyi qırğınlar

tarixçilər tərəfindən kifayət qədər araşdırılmayıb. Qəddar general həqiqətən də Xaçmazda olub və kəndlərin dinc əhəlisinə hücumlar edib. O, öz vəhşiliklərinə bolşeviklərlə mübarizə pərdəsi altında bəraət qazandırmağa çalışıb.

“Znamya truda” qəzetinin 1918-ci ilin avqustun 24-də

çıxmış 121-ci sayında verilmiş bir məlumat diqqəti cəlb edir. Qəzet yazır: “1918-ci ilin avqustun 8-də Xaçmaz yaxınlığında Dərbənd bolşevik hərbi dəstələri ilə döyüşdə 200 əsgərini itirən L.Biçeraxov Müşkür nahiyyəsinin Alekseyevka, Yelenovka, Borispol kəndlərinə basqın edərək Dərbəndə

getmək üçün Nizova limanına tərəf hərəkət etdi. Avqustun 11-də biçeraxovçular Nizova kəndinə basqın etdilər.

Bu hadisədən sonra ləzgi silahlı dəstələri L.Biçeraxovun qoşunu ilə döyüşə girir.

Döyüşdə 300-dən çox əsgərini itirən L. Biçeraxov Nizova limanından gəmi ilə Dərbəndə qaçır”.

КАВКАЗСКАЯ МУДРОСТЬ

УСКАКАЛ НАВСЕГДА

Влюбился юноша в девушку другой национальности. Решил жениться на ней.

Девушка сказала: “Я выйду за тебя замуж, но сперва сделай для меня сто дел”.

Начал парень выполнять ее капризы. Сначала она заставила его залезть на скалу без единого выступления. Потом спрыгнуть с той скалы. Юноша спрыгнул и сломал ногу. Тогда она велела ему ходить и не хромать. И прочие были задания: переплыть реку и не замочить рук, остановить взбешенного коня и поставить его на колени, разрубить яблоко, которое девушка положила себе на грудь.

Выполнил парень девяносто девять дел. Осталось одно. Тогда девушка сказала: “А теперь забудь свой язык”.

Недолго думая, юноша вскочил на коня, взмахнул плетью и ускакал навсегда.

ТАК БУДЕТ И СО МНОЙ

Молодая и красивая дама на похоронах мужа говорила, что она никогда не забудет его и не выйдет замуж вновь. Но вскоре забыла свою клятву.

- Как же ты переживешь теперь людскую молву? - спросили ее родные.

- Я покажу вам, чего стоят людские пересуды, - сказала она.

Тут же взяла колокольчик, подвела его к шее петуха и выпустила его на улицу. Люди увидели петуха с колокольчиком на шее и удивленно стали показывать на него друг другу, смеясь. Но прошло три дня и все стихло.

- Вот так будет и со мной, - сказала уже вступившая в новый брак дама, - Пошумят три дня и стихнут.

ДРУЖБА ПОБЕДИЛА

Жила в горах красавица, лучше которой не было на свете. И влюбились в нее два друга-джигита. Пришел один и признается ей в любви, а она отвечает:

- Видишь вон ту гору? Если на ее вершине всю ночь будет гореть костер, я стану твоей.

Ускакал джигит.

Пришел другой, признается в любви, а красавица ему:

- Вон на той горе всю ночь будет гореть костер. Если ты его потушишь, то я стану твоей.

Ускакал джигит и стал взбираться на гору. Под утро взбирается он на вершину и видит догорающий

костер, а рядом спящего друга. Тогда он подбрасывает в костер дров и говорит: “Спи спокойно, друг!”

РАЗУЧИЛСЯ

У одного горца родились все время дочери, а он мечтал иметь сына. Каждый считал своим долгом дать неудачливому отцу какой-нибудь совет. Столько ему насоветовали, что он наконец рассердился и сказал:

- Перестаньте, наслушавшись ваших советов, я разучился тому, что умел.

РАЗРУШИТЬ ЛЕГЧЕ

У мудреца спросили:

- Почему друзья так легко становятся недругами, а вот врагов превратить в друзей очень трудно?

- Но ведь точно так же и дом разрушить легче, нежели построить,

- ответил мудрец, - и сосуд разбить проще, чем его сделать, и деньги растратить легче, чем заработать их.

ТЫ ТОЖЕ ПРАВА

К мудрецу пришли двое спорщиков с просьбой рассудить их. Тот внимательно выслушал сначала истца и, когда тот кончил говорить, заявил ему: “Да, ты прав!”

Тогда начал оправдываться ответчик. Мудрец очень внимательно выслушал. А потом сказал: “Ты совершенно прав!” Тут вмешалась жена мудреца. “Как это может быть, чтобы оба спорщика были правы?” - спросила она тихо у мужа.

Мудрец глубокомысленно промолчал, подумал и сказал ей: “Знаешь что, ты тоже права!”

ПЕРЕНЕСИ МЕНЯ

Однажды ласточка со своими маленькими птенцами спасалась от хищников и оказалась на краю глубокого горного ущелья. И первый птенец стал просить:

- Мамочка, перенеси меня, и я

всегда буду любить тебя!

- Врешь! - сказала ласточка и сбросила его в пропасть.

- Мама, перенеси меня, и я тоже когда-нибудь спасу тебя! - сказал второй птенец.

- Врешь! - сказала ласточка и тоже сбросила его в пропасть.

А третий птенец сказал:

- Мама, спаси меня, и я когда вырасту тоже буду спасать своих детей!

- А вот ты говоришь правду, - сказала ласточка и спасла его.

ОТВЕТ ЛЬВА

Шакал пришел ко льву и сказал:

- Давай подеремся!

Лев на него и внимания не обратил. Тогда шакал пригрозил:

- Я сейчас пойду и всем расскажу, что лев меня ужасно испугался.

Поморщился царь зверей:

- Пусть меня осудят обитатели пустыни за трусость - это все же приятнее, чем они будут презирать меня за драку с шакалом.

УРОК ПОЭТАМ

Однажды приближенные спросили у великого Шамиля:

- Имам, скажите нам, почему вы запретили сочинять стихи и распевать их?

- Я хотел чтобы остались поэтами только настоящие поэты. Ведь настоящие все равно будут сочинять стихи. А лжецы, лицемеры, ремесленники, именующие себя поэтами, конечно, испугаются моего запрета, смалодушничают и замолчат. Тем самым они перестанут обманывать и народ и самих себя.

ВСЕ ПРОХОДИТ

Как-то мимо одного поля шел богатый купец с караваном и увидел он на том поле пахаря-раба, который был уставший и изможденный. Купец подошел к нему и спросил:

- Кто ты такой?

- Раньше я был богатым крестьянином, но все проходит - была война и теперь я раб, но и это пройдет, - ответил пахарь.

Жалко стало купцу его. Он дал ему воды, накормил и отправился дальше.

Проходя через год в том же царстве, хорошо заработав, он был приглашен на пир к правителю. Придя к правителю и принеся богатые подарки, он узнал в сидевшем по правую руку государя визире своего старого знакомого и сильно удивился.

После празднества его пригласили в прекрасный зал, где сам визирь одарил его драгоценными камнями и усадил за великолепный стол.

- Что случилось, как ты стал визирем? - удивленно воскликнул купец.

- Все проходит и это пройдет, - ответил старый знакомый, - мимо меня проезжал наш государь и я дал ему совет, который помог ему, а он сделал меня своим визирем.

Они распрощались поздней ночью хорошими друзьями, а купец часто вспоминал эту невероятную историю.

Через пять лет наш купец снова зашел в тот город, и был удивлен, узнав, что государь теперь здесь тот самый раб. Он пошел к нему и был благосклонно принят.

- Как ты стал правителем?

- Все проходит, когда умер прежний царь он оставил меня своим преемником, но и это пройдет.

“Ну это уже не пройдет” - думал после встречи купец.

Когда через десять лет купец снова торговал в той стране, он решил зайти к царю, но оказалось что на троне сидит уже другой правитель.

- Что случилось с прежним правителем? - спросил он первого же местного торговца.

- Он умер - ответили ему и показали могилу.

На могиле была выбита единственная надпись - “Все проходит, пройдет и это”.

- Ну это уже точно никогда не пройдет, - горько ухмыльнулся купец, и терзаемый тяжелыми мыслями отправился дальше.

Когда через много лет находясь в том городе и будучи в глубокой старости наш купец решил вновь навестить могилу своего великого друга, но он не смог найти того кладбища.

- Где кладбище, которое было раньше в вашем городе? - спросил он первого встречного.

- Был сель и вода смыла в реку много домов и все кладбище.

“Да, действительно - все проходит” - сказал тогда купец.

ЛУВ ЦЕ, МАНИ!

Лезгийрин тIвар-ван авай кa-малэгъли, Дагъустандин халкьдин артист, харусенятдин лайихлу деятель, композитор, шаир, драматург, публицист хъиз вириниз сейли хъайи Асеф Мегъманан тIвар чи ватванэгълийри дамахдалди къада. Адан эл кIанардай, ватан кIанардай, сефил рикIер аладардай, гъам квадардай, рикI шадардай манийри

ругъ кутада чак. Асеф Мегъманан манийрихъ яб акалдайла хайи чилин иервилер вилерикай карагиз гъарайиз кIанда рикIиз: «Эгъей!.. Лезги эллер, яб це и ванерихъ. Агъ-

Асеф Мегъманан манияр

зур йисара гагъ хъуьрез, гагъ ишез, гагъ женг чIугваз, гагъ дерт чIугваз хъайи са халкьдин авазар я абур. Дуьгъум хъанвай тIалар, лигим хъанвай гъалар, сисим хъанвай авазар я абур. ДатIана тIвар хуьзвай, къадим манийрин зар хуьзвай, халкьдин рикIай хабар гузвай манияр я абур!»

Асеф Мегъманан манияр чаз икъван кIанарзавайди абурун халкьдин манийриз, гъиссериз, дердийриз мукъавал я. Гъавилай Дагъустандин машгъур музыковед Маймусат Къурхмазовади кхъенай: «Асеф Мегъманан яратмишунрин манера халкьдин яратмишунриз мукъва я... Вичин бине фольклордай къачузвай адан манияр, халкьдин арадиз хтана адак какахъзава, гъаф вахтара вич яратмишнавайдан тIварни рикIелай алатзава. Автордин чIехи бахтаварвални гъам тушни?»

И бахтаварвилини къилин лишан ам я хъи, Асеф Мегъманан са къадар манияр халкьдин манийриз элкьвенва. Гъам абурун халкьлувилай, гъамни абур Дуьруьа Рагъимова, Айдунбег Камилов, Тар-

лан Мамедов, Рзабала Агъабалаев, Суьлгъуьят Гъажиева, Роза Максумова хътин чи сейли манидарри лагъавилай.

И мукъвара Бакуда чи республикадин лайихлу журналист Видади Севзиханов редактор яз Асеф Мегъманан манийрикай ибарат «Лув це, мани!» тIвар ганвай ктаб чапдай акъуднава. Ана гъам манийрин текстер, гъамни нотаяр ганва. Ктабдиз сифте гафни кхъенвайди В. Севзиханов я. «Алам» журналдин редакциядин коллективдин куьмекдалди экв акунвай и ктаб кIелдайбурун рикIай жадайдан чIалахъ я чун.

«САМУР»

ДАГЪУСТАНДИН ЦИЙИ МАХАР

И мукъвара ихътин тIвар алаз Магъачкъалада чапдай акъуднавай цийи ктаб чи редакциядиз агакъарнавай Фазир муаллимдиз рикIин сидкъидай сагърай лугъузвачна. Ктабди вичин иер кIалубдалди, рикI ахъайдай рангаралди чун вичихъ ялна. Адан чарарилай ам пешекарвилелди басма авунвайди гъасятда чир жезва. Аялри кхъенвай махар санал кIватIна чап авун, са шакни авачиз, суваб кар я. РикI ахъайдай кар ам я хъи, и ктаб туькIуьрнавайди Дагъустан Республикадин Ахцегъ райондин Хуьруьгрин хуьре кардик квай «Люминари» маарифдин меркез я. Авайвал лагъайтIа, хуьре ихътин меркез хъун, ада аялрихъ галаз кIвалахун, абурухъ галаз санал марагълу проектар къиле тухун рикI ахъайдай кар я. Дидед чIал, халкьдин фольклор, адан этнография хуьн патал и меркезди гъаф къени крар къилиз акъудзава. Ихътин зурба ктаб арадиз гъунни гъадан тIалабун я.

Эхъ, дидед чIалан къадир авай, квелин тахъана ам аялриз кIанариз

алахъзавай камаллу ксарин регъбер-вилик кваз лезги аялри санал кIватI хъана цийи жуьредин махар кхъенва. Гъахъни гъахъсузвал, хийир-

ни шийир, шелни хъвер гекъигна, дуьньяд крар къени, михъи, хъсан патахъ ялун патал чпин веревирдер авунва. И кар патал аялрин куьмекдиз цийи къагъриманар, акъуллу гъайванар атанва.

Дагъустандин Ахцегъ, СтIал Сулейман ва Хив района 7 махарин

кархана туькIуьрай и проектдин къиле авайбуру сифте аялриз фольклордикай гегъеншдиз чирвилер ганва, и карда абурув шаирар, чIалан устадар, эдебиятчиар, муаллимар ва чIалан таъсиб чIугвазвайбур эгечIнава.

Санлай 214 аялди 171 мах арадиз гъанва. И ктабда лагъайтIа, лезги чIалал кхъенвай 52 мах гъатнава. Амайбур къилдин сайтда эцигда.

Дагъустандин Гъукуматдин грантдин ва «М.А.Абдулкеримован тIварцIихъ галай маариф фонду-нин» куьмекдалди арадиз гъанвай и проектдик къуьн кутунвайбурукай сад тIвар-ван авай шаир, педагог ва театрдин критик Фазир муаллим я.

Зурба ктаб хъанва. Адакай мектебдин аялривай гегъеншдиз менфят къачуз жада. И махари чун ахътин са фикирдал гъизва хъи, хайи чIалаз аявал авуртIа, адан къадир чир хъайитIа, ам шумудни са не-силрив агакъда.

«САМУР»

ДУЬНЬЯД КРАР

КЛАССИКРАЛ ЧУРУ АЛАЧИР

Степан Разинакай кхъенвай тарихдин романдалди вири Россиядиз сейли хъанвай Захар Прилепина и уьлкведин талукъ министерствойрин вилик месэла къарагъарнава. Ада лугъузвайвал, икъван гагъди бязи классикрикай тапан малуматар ганва. Гъаф кхъирагрин чуру алай шикилар цIакай куьрсарнава. Месела, вирини Лев Толстой гъаф чIехи чуру алай шикил къалурзава. Ада вичин «Казакар» роман 24 йиса аваз кхъенай. Машгъур «Дяве ва ислягъвал» роман 41 йиса аваз кхъена къилиз акъуднай. Толстой вичин вири дуьньядиз сейли эсерар кхъена куьтягъайла адал чуру алачир.

Гогола «Тарас Бульба» эсер вичин 23 яшар тирла кхъиз гатIуннай. Шолохов «Секин Дон» эсер кхъиз эгечIайла 21 йиса авай. Ам Сергей Есенин хътин иер гада тир. Ихътин Шолохов гъаф рушарин вил ацукъдай. Ингъе виринра кхъирагрин 70 йиса авай шикил къалурзава. Вучиз? Чпин 30 яшар тирла абур вири генияр тир. Гъавилай халкьдиз и классикрин гъа девирдин шикилар къалурна кIанзава.

МЕНФЯТ КЪАЧУЗ КIАНЗАВА

Бязи уьлквейриз Сингапурди са шумуд йис инлай вилик кардик кутунвай къанундикай менфят къачуз кIанзава. А къанундив къадайвал, гъар са касди кIвалин раклар зенг ягъай кумазни, ам вуж я, вуж туш, адаз вуч кIанзавайди я, са затIни жузун тавуна ахъайна кIанзава. Чирхчир хъунилай, тахъунилай аслу тушиз дуьшуьш хъайила вири инсанар сад-садаз хъуьрена кIанзава. Вичин рехъ къуна физвай инсан хияллу яз садаз хъуьруьн тавуртIа ва полициядин кIвалахдардиз акуртIа, ам гъасятда 60 доллардин жерме ийида.

DAĞISTAN ZƏRB-MƏSƏLLƏRİ

Arif adama imkan ver ki, daha ağıllı olsun.

Əgər dostun varsa onlara tez-tez get, yoxsa evinin yolunda ot bitər.

Məşə sakit olanda elə bilmə boşdur, bəlkə orada pələng yatıb.

Allah iştahı birinə verir, aşı o birinə.

Adamın boğazı ona görə dardır ki, ağzından sözü tez çıxarmasın.

Davasız toy ola bilməz.

Yolda şam yandığının kora nə faydası var?

Əgər həqiqəti danışmaq istəyirsənsə, həmişə dalaşmaq üçün hazır ol!

Ağ pulu qara gün üçün yığırlar.

“САМУРДИН” МЕКТЕБ

АБУЖАФЕРАН КТАБАР

■ Чахь XIX виш йисара ва XX виш йисарин эвелра халкъдин къула чирвилерни кIвенкIвечи фикирар чукIурай маарифчийр гзаф авай. Мисал яз Къазанфарбег Зулфикъаров, Гъуьсейн бег Смугъулски, Гъасан Алкъвадари, Рагъимбег Абасэфендиев, Башир Султанов, Режеб Амирханов, Абдулгъай Жалилов, Шагърузат Султанова, Али Искендер Алкъвадарски, Гъажибег Гъажибегов, Абужафер Мамедов хътин камалэгълийар ва масабур къалуриз жеда.

Заз алай вахтунда и маарифчийрикай садан гъуьжет алай са месэладикай – Абужафер Мамедован ктабрикай лугъуз кIанзава. 1880-йисуз Къасумхуьре дидедиз хъайи ва 54 йиса аваз ина вичин дуьнья дегишарай А.Мамедов халкъдин къула чирвилерни кIвенкIвечи фикирар чукIуруник, гъакIни диндин тушир мектебар арадиз гъуник чIехи пай кутур камалэгъли я. Адакай рахадайла гзаф авторри Абужаферан

анжах 1911-йисуз Тифлиса басма хъайи «Куьре чIалан элифарни, ахпа гвяниз кIелдай жуз» ктаб мисал яз къалурда.

Авайвал лугъун хъи, им чи чIалан тарихда Усларан алфавитдалди туькIуьрнавай пуд лагъай гзаф къиметлу ктаб я. Ина аялриз дидед чIал чирун патал жуьреба-жуьре темайрай материалар, тапшуругъар, суалар, мискIалар, бубайрин мисалар ганва. Ингъе им автордихъ авай тек са ктаб туш.

Абужафер Мамедоваз дидед чIал хъиз, урус, араб ва туьрк чIаларни хъсандиз чидай. Алимди гъатта а чIаларай бязи шаиррин эсерарни лезги чIалаз элкьуьрнай, абур ктаб хъиз чапдиз гъазурна урусрин Тифлиса авай Къафкъаздин Чирвилерин Округдив вуганай. Ингъе вучиз ятIани а ктаб басма хъанач. Гъа са вахтунда Абужафера алфавитни туькIуьрнай. Гъайиф хъи, гъа ктабдизни экв акунач.

ДатIана халкъдин къула чирвилер-

ни кIвенкIвечи фикирар чукIурай Абужаферан къедалди гзафбуруз ха-бар авачир мад са ктабдикай лугъуз жеда. Садбуру 1911-йисал къедалди адан ктабар акъатайди туш лугъузва. Им эсиллагъ дуьз фикир туш.

1905-йисуз Абужаферан лезги чIалал «Курани шерифдин кене зикир авунавай канни муьжуьд пейгъамбардин ахвалаяр я» тIвар ганвай ктаб чап хъана. Тифлиса басма хъайи и кIватIал Усларан алфавитдалди хъенва. Ина Къуръанда тIварар къунвай 28 пайгъамбардикай гъикаяяр гъатнава. Къафкъаздин Чирвилерин Округдин чIехидан буйругъдалди чапнавай и ктабдикай са къадар вахтунда диндин тушир мектебрани менфят къачунай. Чи камалэгълидин къве ктаб лагъайтIа, квахънава.

Тамилла БЕКЕРОВА,
Дагъустан Республикадин
Дербент шегъер

Имуча-муча

Имуча-мучайриз мискIаларни лугъуда. Абур мискIалар хъиз дегъ чIавара арадиз атана сивай-сивиз чкIиз яшамии жезвай эсеррин жуьрейрикай сад я. МискIалрин мана ачухуни инсандин акъул ва фагъумлувал гъихътинди ятIа лугъудай мумкинвал гуда.

* **Имуча-муча:** вад аялдиз вад къазма, виридаз уртах са дегълиз, гъар сад вичин къазмадиз санлай хъфиз экъечIа.

* **Я кIвачер квач, я гъилер – вичи расда тIарам муькъвер.**

* **Ахъайна рак къведа кIваллиз, килиг жедач вичин чиниз.**

* **Рагалай аватна хадач, цIу кудач, вацIу тухудач.**

* **ИчIиз фида - ацIана хкведа.**

* **Ацукънава къуьзуь буба, алаз вичел къве виш аба. Ни абур хутIунайтIа эгер, накъварив ацIуда вилер.**

ПАЧАГЪ ГЪИКИ ХКЯНА

■ Дегъ чIавара лезгийрихъ са пачагъ авай. Ам гзаф акъуллу, умун, къени кас тир лугъуз халкъдизни гзаф кIандай. Ингъе йисар алатунивай пачагъни къуьзуь жезвай. Уьмуьрдин эхир йикъар тирди аян хъайи ада пуд хъизни вичин къилив эверна лагъана:

- Веледар! Мад зун къуьзуь хъанва. Зи са кIвач сура ава. Гъавилай жуван тахт квекай нив вугудатIа чириз кIан я аз. Куьн пудни зи хайибур я. Ингъе куь арадай сад хъяна кIанзава. Квез гъар садаз са вацра пачагъвал ийидай ихтияр гуда за. Гъим и кIвалахдин вягъедай хъсандиз атайтIа, гъам цIийи пачагъ жеда.

Пакамахъ стхяр пачагъвилив эгечIнай. ЧIехи стха тIуьнал-хъунал, кефер чIугунал рикI алайди хъиз чидай виридаз. Ада тадиз къуд уьлкведа ван твадай хътин са мярекат туькIуьриз туна. Варз акъатдалди ам захавилелди мугъманар илифариз, абуруз пачагъдин суфрадин тIеамрин дад чириз, шадвилеривни хъуьруьнрив абурун рикIер ачухариз алахъна.

Вичин гъилибанризни къуншийриз тухдалди тIуьн-хъун гуналди адаз вич дуьньядин виридалайни хъсан пачагъ гъисабдайди хъиз жезвай.

Юкъван стхадин гъвечли чIавалай ягъ-ягъунрал, къуршахар къунал рикI алай. Икъван гагъди бубадикай вил ягъизвай адавай гила вичин рикIин къастар винел акъуд тавуна акъвазиз жезвачир. Пачагъ хъайи сад

лагъай юкъуз ада къушунар кIватIна цIийи чилер чапхунун къетIна. Гададиз уьлкведин сергъатар гегъеншарна бубадиз хвеш ийиз кIанзавай.

Пуд лагъай стха гъвечли чIавалай виридаз секин, къени къилихрин, куьтI тавуна вичин кIвалах ийидай жегъил хъиз чидай.

Пачагъвилив эгечIай ада бубадивай начагъ яз къилиз акъудиз тахъай зуракI крар къилиз акъудуник къуьн кутуна. КIвенкIве жемьтар вири санал

кIватIна абурувай жузун-качузун авуна, низ вуч дерт аватIа хабар къуна, вичин гъилибанриз абуруз куьмек гун буйругъна. Ахпа ада вири уьлкведа чIехи мел къиле тухвана.

Идакай руьгъ акадай жемьтди хвешила чпин кIвалер, салар, рекъер, муькъвер гуьнгъуна хтуна. Ахпа виридалайни кесиб хизанар патал кIвалер эцигиз туна гадади. КIвалах авачирбуруз кIвалах жагъурун патал галайвална.

Адаз вичин къуьзуь бубадиз уьлкве гуьнгъуна аваз акуна, хвеш хъана кIанзавай. Са варз алатна. Пачагъди

вичин гадайриз эверна абурув къилиз акъудай крарикай рахаз туна. Пудахъни яб акалайдалай къулухъ ада кIвенкIе чIехи хъиз лагъана:

- Я хва! Вун гъил заха, суфра ахъа хъун хъсан кар я. Ингъе тIуьн-хъунралди, кефер чIугуналди уьлкве хуьз жеч. Руфун тух, дамаррай иви ваь, чехир авахъзавай итимдикай пачагъ хкатдач. Ахпа ада юкъван хъиз лагъана:

- Я хва! Вакай чанда кичI авачир, душманрин рикIе кичI твадай жегъил хъанва. Ингъе аз вуна инсанриз рикIин тIалар, азабар гана, къуншийрихъ галаз мидявална кIандач. Халисан итимди вичин хизандинни ватандин намусдик хуькIуьрайла гъиле яракъ къадайди я, масадан чилерал тамагъ фейила ваь.

Гъвечли хцел гъалтайла къуьзуь бубадин пIузаррик хъвер акатна:

- Чан хва! Вуна зи рикI гзаф шадарна. Авайвал лагъайтIа, валай икъван кIвалахар алакъдайдан чIалахъ тушир зун. Ингъе вуна жув халисан пачагъди хъиз тухвана. Вичин кIвал гуьнгъуна авачирдавай уьлкве идара ийиз жеч. Гъавилай, къенин йикъалай цIийи пачагъ вун я!

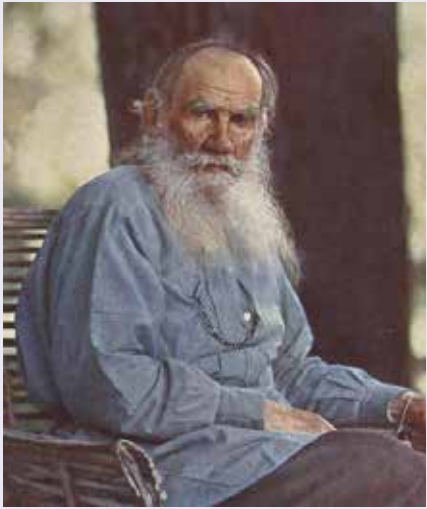
Жемьтди и къарар гзаф хушдаказ къабулна. ЧIехи стхайрини чпин гъвечли стхадиз гъар са кIвалахда куьмекда лагъана гаф гана. Гъа икI, акъуллу бубадин имтигъанди уьлкве генани авадан авуна.

АЗИЗРИН Севда

ЧИ БУБАЙРИ ЛАГЪАНАЙ

- Акъул кIанзава тIа, кIела.
- Экв гун патал кана кIанда.
- Гзаф яб це, тIимил рахух.
- Жуваз такIан кIвалах масадазни мийир.
- КIанивал къалура, дакIанвал чуьнуьх.
- Вуна дуьзвал хуьх, вун дуьзвили хуьда.
- Алакъ тийир кар гъиле къамир.
- Лекърез цавун къакъанвиликай кичIе жедач.
- Къастунал кIеви хуьхъ.
- Чирвилер къачу, акъул кIватIа.
- Жуван алакъунар ватанда къалура.
- Алакъ тийир кар хиве къамир, хиве къурди къилиз акъуд.
- Гъилевайди ахъайна, цававайдахъ калтугмир.
- Вишра алцума, садра хкатIа.
- Лугъудай гаф чурурна лагъ.
- Гъар бармак алайди итим туш.
- Итимди гаф садра лугъуда.
- ВацIу чил атIуда, гафуни - итим.
- Гаф - гафуни хада.
- Гаф гафуниз къведа, яд - гъуьлуьз.
- Гаф жакъвана лагъ.
- Гафар - фараш, крар - яваш.
- Гъар гафунихъ вичин чка ава.
- Дуьз гафуни рикIай тIеквен акъудда.
- Мез ава - къил хуьдай, мез ава - къил хадай.

Л. Н. ТОЛСТОЯ КХЪЕЙ ЛЕЗГИ ХАЛКЪДИН МИСАЛАР

Л. Н. Толстой Дагъустандин халкъарин мецин яратмишунриз

еке кѳимет ганаѳ. Лезгийрин, аваррин, лакрин ва маса халкъарин кѳисаяр, мисалар, манияр ада дериндай чирнай ва дагъвийриз бахшнавай вичин яратмишунра зурба устадвилелди ишлемишнаѳ.

(У. Далгатан «Л. Толстой ва Дагъустан» ктабдай)

1. Раб кутуна, риб хкудиз кѳанзава.

2. Эй, чинеруг, вуна жув чѳурун верч хъиз кѳалурмир.

3. Элягъиз тежедайда зурба кѳван кѳачуда.

4. Са гѳиле кѳве кѳарпуз кѳаз жедач.

5. Мецин хер яракъдин хирелайни пис я.

6. Юлдашдив туькѳейла, рекъе рикѳ архайин жеда.

7. Къенин югъ пакадин йикъалай хийирлу я.

8. Туьн жагъин тийидай чкада гишин я лугъумир.

9. Балкѳан пурари, кѳушун амалдарвили хуьда.

10. Угъридин гуж артух хъайитѳа, чуьнуьхай шейэрин иеси беабур жеда.

GƏNC ŞAİRİN YENİ KİTABI

Qəlbə yatan səmimi, kövrək və düşündürücü şeirlərin müəllifi Qoşqar Qaraçaylı 2014-cü ildə nəşr olunmuş “Sevgi nağılı” adlı ilk şeirlər toplusundan tanıyıyıq. Həmin kitabdan müəllifin zamanın nəbzini tutan, dövrün keşməkeşlərini ürəyinin süzgəcindən keçirən narahat bir şair olduğunu anlamaq çətin deyil.

di. Arada sosial şəbəkələrdə oxuculara təqdim etdiyi poetik misralardan da onun özünəməxsus dəst-xəttini ta-

nımaq olur. Onun ülvî hisslərlə köklənmiş lirik şeirləri dərhal adamın könlünə yatır.

Bu yaxınlarda Bakının “Mücrü” nəşriyyatı gənc şairin “Uzaqlar” adlı yeni kitabını çapdan çıxarıb. Oraya müəllifin son illər qələmə aldığı poeziya nümunələri daxil edilib.

Qoşqar Şixməhəmməd oğlu Səmədov 1986-cı ildə Qəbələ rayonunun Yeni Dızaxlı kəndində anadan olub. O, hərbi xidmətini başa vurduqdan sonra bir müddət Rusiyada yaşayıb və tikinti sahəsində işləyib. Hazırda Bakıda inşaatçı kimi çalışan Qoşqar həmçinin

Bakı Dövlət Universitetinin regionşünaslıq fakültəsində təhsil alır. İnanırıq ki, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin və Dünya Gənc Türk Yazarlar Birliyinin üzvü Qoşqar Qaraçaylının yeni kitabı şeir həvəskarlarının ürəyincə olacaq.

UYDURMADIR, YOXSA HƏQİQƏT?

■ Rayonumuzun ağsaqqallarından eşitdiyimə görə, Böyük Vətən müharibəsinin qızgın çağında məşhur təyyarəçi, üç dəfə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Aleksandr Pokrişkin bir neçə təyyarəçi dostuyla Qusarda olub. Bu uydurmadır, yoxsa həqiqət?

Yaqub Babayev,
Qusar rayonu.

Məşhur qəhrəmanın Qusarda olması həqiqətdir. 1942-ci ilin əvvəlləri Böyük Vətən müharibəsinin ən ağır dövrü idi. Almanlar artıq Mozdoku ələ keçirmişdilər. O vaxt Qusar şəhərinin küçələrində ağır yaralıları daşıyan maşınlarla tez-tez rast gəlmək olurdu. Onları Bakının xəstəxanalarına aparırdılar.

Həmin günlərdə Qusar hərbi şəhərciyinə cəbhədən bir qrup təyyarəçi gəlmişdi. Bu igidləri “Stalinin şahinləri” adlandırırdılar. Cəbhədə vəziyyətin ağır olmasına baxmayaraq, Stalinin əmri ilə onları bir müddət istirahət etmək üçün Mahaçqalaya göndərmişdilər. Burada bir neçə gün dincələndən sonra təyyarəçilər qədim Dərbənd şəhəri ilə tanış olmağı qərara alırlar. Dərbənddən o qədər də uzaq olmayan Qusar şəhərində vaxtilə məşhur rus şairi Mixail Yuryeviç Lermontovun yaşadığını biləndə buraya gəlib hərbi hissədə yerləşirlər.

Qusarda bir neçə gün dincələn təyyarəçilər bir soyuq qış günündə qarlı və dumanlı havada bir vaxtlar

dekabrist Bestujev-Marlinskiyin olduğu Quba şəhərinə getməyi qərara alırlar.

Qusardan bir neçə kilometr aralananda, Qubaya çatmağa az qalmış onların maşını sürüşüb yoldan çıxır və bir neçə metr hündürlükdən dəreyə yuvarlanır.

Bu avtomobil qəzası nəticəsində iki təyyarəçi həlak olur, qalanları yaraları sağalanandan sonra cəbhəyə qayıdılar.

Qeyd etdiyimiz hadisə haqqında əfsanəvi təyyarəçi Aleksandr Pokrişkinin müharibədən sonra qələmə aldığı “Müharibənin səması” kitabında da yazılıb. O, Quba şəhərinə çatmamış baş vermiş avtomobil qazasından ətraflı söhbət açır.

СЕЙЛИБУРУН АЛАМАТАР

Шиллера вичин драмаяр кхьидайла кѳа-
чер кѳайи це твадай.

xxx

Волтерани Дидроди мичѳи кофе хъвана
ахпа кѳелем гѳиле кѳадай.

xxx

Ибсен багъалу чехир хъвайидалай гуь-
гъуьниз кхьинрив эгечѳдай. Анжах пуд ла-
гъай рюмка хъвайила вичин гѳиле гъатай
вири газетарни кагъазар гуддай.

xxx

Илгъам атайла Лафонтен сятралди куьчей-
ра кѳекъведай. И чѳавуз ам патавай алатна
физвайбур кваз такъуна вич-вичихъ галаз ван
алаз рахадай.

Яргъи кухунин кѳвачин кѳапар цун адан
рикѳ алай пеше тир.

xxx

Менделеев чемоданар расдай устѳар
тир. Ада вичин ярар-дустариз чемоданар
багъишдай.

Baş redaktor
Sədaqət KƏRİMOVA

www.samuronline.com
sedagetkerimova@gmail.com

✓ **Чѳехи бармак хуьдай кѳилни кѳѳанда.**

✓ **Мецивди ийиз жедай кар гапурдивди ийимир.**

✓ **Чарадан хандакѳдиз юкѳ ямир.**

Ünvan: AZ 1073 Bakı,
Mətbuat prospekti,
“Azərbaycan” nəşriyyatı,
3-cü mərtəbə, 101-ci otaq.
055-530-10-05